

Egy lakótelepi fiókkönyvtár és olvasói II.

A könyvválasztást befolyásoló tényezők

Az olvasás indítékai olyan sokrétűek, hogy feltérképezésük során még viszonylagos pontosságra sem törekedhettünk. Célunk ezért a könyvválasztást közvetlenül megelőző indíték feltárása volt – a jobb könyvpropaganda érdekében. A két kérdéscsoport (*Hogyan választja ki könyvtári olvasmányait?* és *Mit vár a könyvtől?*) válaszlehetőségeit többéves olvasószolgálati tapasztalatok alapján állítottuk össze. Néhány olvasóval a kérdőív kitöltése után elbeszélgettünk, hogy a könyvválasztás indítékait alaposabban megismerjük. A *Hogyan választja ki könyvtári olvasmányait?* kérdésre a következő válaszokat kaptuk (a százalékok azt jelölik, hogy az olvasók milyen arányban húzták alá az egyes választípusokat, egy-egy olvasó természetesen többet is megjelölhetett): Tartalma, témája miatt választja a könyvet 75 százalék; hallott, olvasott róla 49; az író személye a kiválasztás oka 41; tanulmányok folytatásához van rá szüksége 37; a címe érdeklődést keltő 29; műfaja az oka a választásnak 23; filmen, színházban látta a könyv változatát ugyancsak 23; a munkavégzéshez szükséges 16; elemző kritikát olvasott róla 15; gyermekének, ismerősének viszi 5 százalék.

Leggyakoribb tehát a téma szerinti választás, amit csak a főiskolai és az egyetemi hallgatóknál előz meg a „tanulmányok folytatásához szükséges” motívum. A szerző személye főleg az egyetemistáknál, az értelmiségieknél és az alkalmazottaknál játszik szerepet, de ez az előbbieknél inkább a tájékozottságot (el tudja helyezni az írókat az irodalmon belül), az utóbbiaknál a megszokott témához (Berkesi-Szilvási „típusú” regények) való ragaszkodást jelenti. Az olvasók többsége előzetes információkkal is rendelkezik a kiválasztott műről, a tájékozódás minősége természetesen az iskolai végzettségtől függ. A legáltalánosabb a baráti, munkatársi ajánlás, a népszerű folyóiratok ismertetőinek figyelembevétele. A film, a színház hatása az

alkalmazottak esetében számottevő, míg az elemző kritikák a főiskolai és az egyetemi hallgatók, illetve az értelmiségiek olvasmánykiválasztását befolyásolja. Érdekes, hogy a böngészés, a cím utáni választás a középiskolások és a szakmunkástanulók körében a leggyakoribb. Úgy látszik, és nem is meglepő, hogy a középiskolások nem olvasnak olyan céltudatosan, mint az egyetemisták, és több idejük van „nem kötelező” könyvek kézbevitelére is. Életkori sajátosságaikból adódik, hogy érdeklődésük csapongó, szerteágazó, s szívesen engednek pillanatnyi hangulatuknak. Az irodalmi irányzat, eltérő okokból, az értelmiség, a munkások és a szakmunkástanulók könyvválasztását befolyásolja. Az értelmiség az értékes irodalom irányzatai közül (realista, modern) választ, a munkásoknál és a szakmunkástanulóknál a „műfaj” szerepe legtöbbször a krimi kedvelésében mutatkozik meg. A munkát segítő könyvek kölcsönzése mérsékelte, az iskolai végzettség itt is meghatározó tényező: az értelmiség rendszeresebben használja munkaeszközüket a könyvet, mint a szakmunkások, akik viszont gyakrabban választanak ilyen jellegű művet, mint a segédmunkások stb.

Az indítékok után vizsgáljuk meg a célokat: „Mit vár a könyvtől?” (A százalékok itt is arányszámokat jeleznek.) Szórakozást, kikapcsolódást 84 százalék; ismeretbővítést, új ismereteket 68; élményt, katarzist 45; gyakorlati segítséget 32 százalék.

Az olvasók igen eltérően értékelték az olvasás céljait: Az egyetemi és a főiskolai hallgatókat és az értelmiségieket kivéve minden olvasói csoportban a szórakozás áll az első helyen, ami önmagában is sokat mond, s ahogy lefelé haladunk a társadalmi ranglétrán, ijesztő mértékben csökken az élményt igénylők száma. Ez logikusan összefügg a másik ténnyel: az alacsonyabb iskolai végzettségűek olvasnak ugyan a legnagyobb arányban „szépirodalmat”, ám en-

nek jó része krimi. A krimi feladata bevallottan a szórakoztatás, s ezért ebben az értelemben kevésbé káros, mint a giccs, amely a valóság totális ábrázolásának ígéretével lép fel, ehelyett azonban hamis képet fest az életről.

A könyvválasztás okairól és céljairól folytatott beszélgetések jól tükrözték, hogy mennyi-féle indítékkal lehet ugyanahhoz a témához, sőt azonos műhöz közelíteni, s hogy a könyvek kiválasztását, értékelését az ismeretek, az olvasói tapasztalat és gyakorlat egyaránt befolyásolja. Az olvasó, amikor a cím vagy a szerző nevének sugallatára „kiválasztja a művet”, általában az igényeinek, „elvárásainak” megfelelő információk felvételére nyitott, s ha tudja, ösztönösen ahhoz alakítja a művet. Így lesz a hírszerzőkről szóló ismeretterjesztő könyvből krimi, a cápákat bemutató biológiai jellegű műből kalandos história stb. *Minél magasabb az iskolai végzettség foka, annál kisebb a „mellé-választás” valószínűsége, s tudatosabb a szak-könyvhasználat.* Mindezek ellenére a szabad-polcos könyvtárnak így is nagy szerepe lehet az ismeretterjesztő irodalom népszerűsítésében, felszínre hozhat mélyen lappangó indítókat...

Olvasó, olvasmányszerkezet, ízlés

A városi közművelődési könyvtári tagok olvasmányainak 70 százaléka ma is szépirodalmi mű, ezért az irodalmi érdeklődés és olvasottság minőségi vizsgálata árnyaltabb képet nyújt az

olvasóról. Az értékes vagy kevésbé értékes mű, a különféle stílusjegyeket hordozó irodalom előfordulása az olvasmányszerkezetben jól jellemzi az olvasói ízlésszintet. Az olvasói ízléstípusok megrajzolásakor ezért megpróbáltuk egybeolvasztani a kétféle felmérés eredményeit. Az olvasói ízlésszint „minősítésére” az értékszempontokat és az irodalomtörténeti periodizációt figyelembe véve, *Gereben Ferenc* ilyen jellegű kutatásaira támaszkodva, a következő kategóriákat alakítottuk ki: „mai” szint (20. századi értékes irodalom), „klasszikus” szint (19. századi nagyrealizmus, illetve a korábbi idők irodalma), „romantikus” szint (19. századi romantikus irodalom), „bestseller” szint (a „nagy irodalom” látszatát keltő, fél-művészi, illetve álművészi irodalom), „lektűr” szint (krimi, kalandregény), „ismeretközlő” (kizárólagos non fiction érdeklődés). A 700 olvasót először megnevezett emlékezetes olvasmányélményeik együttese (domináns eleme) alapján soroltuk be az említett kategóriákba, majd ugyanígy jártunk el a 140 fős minta kéthónapos kölcsönzéseit illetően. Végül a jelenlegi ízlésszint meghatározásához a kétféle eredmény közeparányát vettük. (Természetesen az egyes típusokba való besorolás nem azt jelenti, hogy az illető kizárólag ilyen műveket olvas, hanem azt, hogy olvasmányai többségét a kategóriára jellemző művek alkotják.) Az összehasonlíthatóság érdekében közöljük a korábbi felmérések adatait is, ahol módunkban áll. (*Gereben Ferenc: A „mai magyar irodalom” helye az olvasói érdeklődés alakulásában. = Kultúra és Közösség, 1983. 2. sz.*)

A legkedveltebbnek mondott szerzők:

1968 (könyvvásárlók)

1. Jókai
2. Berkesi
3. Németh László
4. Mikszáth
5. Passuth
6. Hemingway
7. Móricz Zsigmond
8. Ady
9. Petőfi
10. Szilvási
11. Arany János
12. T. Mann
13. József Attila
14. V. Hugo
15. Tolsztoj

1978 (20 éven felüli országos népesség)

- Jókai
- Berkesi
- Petőfi
- Szilvási
- Mikszáth
- Móricz Zs.
- Gárdonyi
- Passuth
- Moldova
- Ady
- Hemingway
- Rejtő
- Arany János
- Verne
- Dumas

1982–83 (debreceni városi könyvtárhálózati olvasók)

- Merle
- Szilvási
- Berkesi
- Dosztojevszkij
- Németh László
- Tolsztoj
- Jókai
- Hemingway
- V. Hugo
- Segal
- T. Mann
- I. Shaw
- Ajtmatov
- Biblia
- Bulgakov

A táblázatból jól kiolvasható az irodalmi érdeklődés irányának változása. Amíg az 1968-as lista felét klasszikus írók teszik ki, 1982–83-ban az első tizenöt írónak már csak egyharmada klasszikus szerző. Jókai jóval hátrább szorult, a lista elejére a bestseller írók kerültek. A magyar klasszikusok népszerűsége nagyon visszaesett, sőt magyar írókat a bestseller szerzőkön kívül alig találunk a listán (Jókai, Németh László). Dosztojevszkij megint kedvelt lett minden rétegben (még a szakmunkástanulók körében is akadt híve), feltehetőleg a most ismét divatos pszichológiai ábrázolásmód miatt, és mert teljes mértékben hozzáférhető. Úgy érezzük, hogy a könyvkiadás lényegesen befolyásolja nemcsak a napi olvasmányokat, hanem a könyvélményeket is. 1982-ben például csaknem félmillió példányban jelentette meg

Szilvási műveit, népszerűségi listánkon azonnal meg is előzte Berkesit. Merle-nek egymás után adják ki a regényeit, de Németh László újbóli „felfedezését” is elősegíthette a munkái-ból összeállított sorozat megjelentetése.

A divat hatása Segal (Love Story) előkelő helyezése (1978-ban Moldova szerepelt hasonló okokból a legnépszerűbbek között). *Ritkábban szerepelnek a táblázatban a költők, ami egyértelműen igazolja a vers iránti érdeklődés lanygulását.* A Biblia elsősorban művelődéstörténeti értéke miatt lett olvasott, és azért is, mert hosszú idők után ismét hozzá lehetett jutni. Ajtmatovot és Bulgakovot pedig az egyetemisták egyöntetű lelkesedése juttatta fel a listára.

A legnépszerűbb szerzők számbavétele után vegyük szemügyre a kialakított ízléstípusokat!

Irodalmi ízléstípusok

(M = mai, K = klasszikus, R = romantikus, B = bestseller, L = lektűr, I = ismeretterjesztő)

1982–83 (debreceni városi könyvtártagok)			1978 (20 éven felüli országos népesség)
Kedvenc művek	Az olvasmányok alapján	Középarány	
százalékban			
1. B = 37	B = 26	B = 31	B = 28,1
2. M = 23	M = 25	M = 24	L = 23,1
3. R = 15	L = 22	L = 17	K = 19,5
4. L = 12	I = 14	R = 10	R = 12,6
5. K = 11	K = 8	K = 10	M = 7,2
6. I = 2	R = 5	I = 8	I = 6,7

Az adatok tanúsága szerint a leggyakoribb ízléstípus a bestsellert kedvelőké. Olvasottságánál nagyobb a határfoka, hiszen érzelmes, könnyen befogadható. Híveket sem annyira a mai értékes irodalom olvasóinak köréből szerez, ahol a kölcsönzésnek és a kedveltség-jelölésnek az aránya majdnem azonos, hanem a krimi-kedvelőkből, akik, bár főleg lektűrt olvasnak, nagy élményként bestsellert vagy romantikus művet neveznek meg. A romantikus és a klasszikus műveket kedveltebbnek tartják, mint amennyire olvassák, a romantikus és a klasszikus alkotások keltette élmény tehát sok esetben tartósabb és erősebb, mint a napi olvasmányok hatása. *Jelentékeny a lektűrök ízlésszintjén állók száma, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a lektűr olvasottsága már majdnem megközelíti az értékes kortárs irodalomét. A könyvtári tagok csaknem egynegyede túlnyomórészt bűnügyi regényt olvas.* A kizárólag ismeretterjesztő könyvet forgatók aránya

nyilván nagyobb a kölcsönzésben, hiszen vannak olyan könyvtárlátogatók, akik csak tanulmányaik folytatásához visznek olvasmányanyagot, ám a legkedvesebb könyvélményük ettől függetlenül lehet szépirodalmi mű is. Az 1978-as országos adatokkal összehasonlítva – amelyekben nemcsak könyvtári olvasók adatai szerepeltek – jól érzékelhető, hogy a könyvtártagok között még most is sokkal több a mai értékes irodalmat kedvelő, s kevesebb a túlnyomórészt krimi, illetve klasszikus és romantikus művet választó olvasó.

Az olvasói csoportokat tekintve feltűnő, hogy a könyvtárba járó szakmunkástanulónak csak 7 százaléka mondható fejlett (mai értékes + klasszikus irodalom) ízlésűnek, s sokan egyáltalán nem olvasnak szépirodalmat. A középiskolások között nagyszámú a még kiforratlan (vegyes) ízlésű és a csak krimi kölcsönző tanuló. Ebből arra kell következtetnünk, hogy az iskola nem tudta megszerettetni



közöttük is – a lektúrok kölcsönzési forgalma (főleg a műszaki értelmiség révén), s *megjelent a tisztán haszonelvű olvasás.*

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a könyvtári olvasók egyharmadának irodalmi ízlése fejlett: mintegy kétharmaduk a mai művek iránt érdeklődik. Majdnem 42 százalék középsően fejlett ízlésű (bestseller és romantikus), míg az olvasók egynegyedének nincs kapcsolata a szépirodalmi értékekkel (lektúr, ismeretközlő irodalom). Az arányok az egész lakossághoz viszonyítva kedvezőbbek, az olvasás gyakorisága tehát sok esetben maga után vonja az ízlésszint emelkedését, de ezzel sem lehetünk elégedettek! Az egyes társadalmi csoportok és rétegek között az ízlésszintet tekintve – az iskolai végzettségtől függően – nagyok a különbségek, bár a mai értékes irodalomnak minden rétegben vannak rendszeres olvasói. A jó ízlés műveltségünk egyik alapvető értéke, ezért az ízlés fejlesztése egyéni és társadalmi érdek. És mivel az ízlés viszonylag korai életkorban alakul ki, s később pusztán értelmi meggyőzéssel már kevésbé formálható, az ifjúság ízlésének fejlesztésében nagy szerep juthatna az iskolának.

az értékes kortárs irodalmat, a diákok többre értékelik a bestsellert és a sci-fit. Igaz, kevés a kifejezetten nekik szóló értékes alkotás. A bestseller népszerűsége a főiskolások körében is megelőzi a mai értékes irodalomét, s ez azért nyugtalanító, mert az iskolai alapképzés a főiskolai végzettségű pedagógusok dolga. Az egyetemi hallgatók körében még a modern irodalmat kedvelők vannak többségben.

A munkásoknál a korábbi romantika–bestseller–realizmus ízlésképletet a bestseller–lektúr–romantika vonulat váltotta fel, bár szerény méretekben az értékes kortárs és a klasszikus szépirodalomnak is akadnak rendszeres olvasói. Az adminisztratív dolgozók is elsősorban a szórakozást keresik: a kedvenc művek alapján a bestseller–mai értékes irodalom képlet bontakozik ki a bestseller fölényével, de a kölcsönzésben a lektúr megelőzi az értékes kortárs irodalmat. Úgy tűnik, hogy a *humán értelmiség kulturális magatartása*, amely régebben példaképpül szolgált ennek a rétegnek, sokat veszített presztízséből. Sőt, az *értelmiség ízlése is felszínesebbé vált egy kissé.* A mai értékes irodalom ugyan még tartja vezető helyét, de sok híve van a bestsellernek, s csökkent a magyar írók népszerűsége. Lassan növekszik –

Rendezvények a Petőfi Emlékkönyvtárban

A korszerű közművelődési könyvtár bizonyos körülmények között nemcsak egyénileg teremthet kapcsolatot olvasóival, hanem megfelelő háttérként a különféle olvasói csoportok közösségi művelődésére is alkalmas fórummá válhat. A közművelődési program összeállításakor az igénykielégítés és az igényteremtés összhangjára törekszünk, ehhez viszont elengedhetetlen az olvasói érdeklődés ismerete, amit két kérdéscsoporttal vizsgáltunk: Az első: *Milyen rendezvényen venne szívesen részt a könyvtárban?* Zárójelben azt tüntettük fel, hogy a megkérdezettek hány százaléka jelölte meg a kérdéses rendezvényfajtát. Egy olvasó több válaszlehetőséget is aláhúzhatott: 1. író-olvasó találkozón (38 százalék), 2. előadóesten (37), 3. úti élménybeszámolón (36), 4. politikai fórumon (26), 5. ismeretterjesztő előadáson (24), 6. képzőművészeti kiállításon (19), 7. fényképkiallításon (18), 8. kézimunkabemutatón (8 százalék) venne részt. A könyvtári rendezvények iránt tehát *mérsékelt érdeklődés mutatkozik*, és elsősorban a hagyományos irodalmi formák népszerűek.

A könyvtári rendezvények látogatóinak zöme a diákság és a nyugdíjasok soraiból kerül ki. Az egyetemisták és a főiskolások mindegyik rendezvénytypus iránt élénk érdeklődést tanúsítanak, a középiskolásokat azonban a képzőművészeti kiállítás és a politikai fórum alig vonzza. A szakmunkástanulókat a felsorolt kínálatból csak az úti élménybeszámoló és – kis mértékben – az ismeretterjesztő előadás érdekli, eleynésző az író-olvasó találkozókra szavazók száma. Mindez azért is figyelemre méltó, mert a könyvtárba a középiskolásoknak a kulturális értékekre fogékonyabb rétege iratkozik be. A nyugdíjasok általában vegyes érdeklődésűek, s elsősorban az ismert nevek mozgósítják őket. *A diákokon és a nyugdíjasokon kívül a könyvtári rendezvények legszorgalmasabb látogatói az alkalmazottak.* Ennek az az oka, hogy a közművelődési könyvtár leginkább az adminisztratív dolgozók (középbeosztású szakemberek) művelődési igényeinek felel meg. A munkások olvasásszeretete többnyire „otthonulós” kulturálódási formákkal társul (tv-nézés), s csak nagyon nagy név tudja őket kimozdítani, az értelmiség pedig sokszor rangon alulinak érzi a könyvtári esteken való részvételt („úgysem lesz elég magas színvonalú”). A rendezvények népszerűsége az alkalmazottak körében is az olvasásnál tapasztalt érdeklődésnek felel meg (irodalmi est, úti élménybeszámoló).

A szakmunkások a politikai fórumot, a betanított és a segédmunkások pedig az úti élménybeszámolót részesítik előnyben, de a szakmunkások közül többen vennének részt az író-olvasó találkozókön kívül ismeretterjesztő előadásokon és képzőművészeti kiállítási megnyitókön is. Ez összefügg azzal a ténnyel, hogy a közművelődési könyvtárat a szakmunkások elitje látogatja.

Az értelmiség nagy része az irodalmi és a politikai rendezvényekre szavazott, de erős az érdeklődése az ismeretterjesztő előadások és a képzőművészeti kiállítások iránt is. A magasabb iskolai végzettség mind a művelődési szokások minőségében, mind a művelődési eszközök igénybevételének gyakoriságában érezteti hatását, bár az értelmiség esetében ennek helyszíne nem mindig a közművelődési könyvtár.

A rendezvénytypusokra vonatkozó kérdésen kívül azt is megkérdeztük, *kivel találkoznának olvasóink szívesen valamilyen foglalkozás keretében a Petőfi Emlékkönyvtárban.* Íme a válaszok sorrendje: 1–2. Moldova György–Szabó Magda, 3. Szilvási Lajos, 4. Berkesi András, 5. Galgóczi Erzsébet, 6–7. Chrudinák Alajos–

–Ipper Pál, 8. Sütő András, 9. Fehér Klára, 10. Pálffy József.

A felsorolásban megtaláljuk még Czeizel Endre, Veress Pál, Jókai Anna, Eröss Pál és nagyon sok színész nevét. Tudósokat, irodalmárokat, képzőművészeket csak a felsőoktatási intézmények hallgatói és az értelmiségiek említettek, az ő egyöntetű szavazatainak köszönhető Galgóczi Erzsébet és Sütő András előkelő helyezése. *A lista végeredményben a könyvválasztással kapcsolatban megfigyelt érdeklődési kört tükrözi, s elég szűk területen mozog.* Nehezíti a szervezést, hogy a televízióból ismert politikusok mellett tömeges igény, egy-két kivételtől (Szabó Magda, Moldova György) eltekintve csak olyan bestseller szerzők (Berkési, Szilvási) iránt mutatkozik, akiknek népszerűsítése nem célja a könyvtárnak. Különösen sajnálatos, hogy a könyvtári tagság gerincét alkotó középiskolások az említett bestseller szerzőkön kívül szinte csak színészeket neveztek meg.

Az utóbbi öt évben, 1979 és 1983 között a következő felnőttrendezvényekre került sor a Petőfi Emlékkönyvtárban (zárójelben a résztvevők száma): A Délibáb Együttes népzenei műsora (80); *N. Molnár Éva* Radnóti-estje (40); Plakátkiállítás a Tanácsköztársaságról; *Gulyás Pál*-emlékest a költő özvegyének részvételével (32); *Kun János* előadóestje a mai magyar költészetéről (68); a Bocskai Általános Iskola batik-szakkörének kiállítása; Író-olvasó találkozó *Bényei Józseff* (45); 19. és 20. századi magyar festők (reprodukció-kiállítás); Lakberendezés, lakáskultúra, *Tömöry Tamás* előadása (25); A reformkori Debrecen, kiállítás levéltári dokumentumokból; Dokumentumok Debrecen felszabadulásáról, kiállítás levéltári anyagokból; József Attila-emlékest *Tilles Ágnes* előadóművész és *Görömbei András* irodalomtörténész közreműködésével (100); Fórum a könyvtárban. Vendégünk: *Pálffy József* (180); *Szilágyi Imre* ex librisei, kiállítás; *Menyhárt József* ex librisei, kiállítás; Tanácsadás és makramébemutató a helyi szakkör munkáiból; *Cseke Péter* Csehov előadóestje (60); Törzsolvasók találkozója a könyvtár öt éves fennállása alkalmából (90); „Lábunk nem lép tűzhely hamujába”, *N. Molnár Éva* Bartók-emlékműsora (80); Vendégünk Ipper Pál (200); Áruellátási fórum a környező boltok vezetőinek részvételével (52); Mindenki megöregszik, *Dr. Kovács Lajos* körzeti orvos előadása (62); *Szabó László* grafikus kiállítása; *József Attila* élete képekben, kiállítás; Író-olvasó találkozó *Jókai*



Annával (82); Konzervbemutató és tanácsadás a Debreceni Konzervgyár közreműködésével (80); *Bíró Lajos* festőművész kiállítása; A szívinfarktus megelőzése, *Dr. Kovács Lajos* körzeti orvos előadása (70); Régi híres portrék, kiállítás a Déri Múzeum anyagából; *Arany János* emlékkiállítás; *Madarászné Kathy Margit*, *Kántor Gyula* és *Török Anikó* képző-, illetve iparművészek kiállítása; *Kodály Zoltán* emlékkiállítás; Gyertyavásár; Vendégünk *Czeizel Endre* (180); Író-olvasó találkozó *Szabó Magdával* (140); *Bíró Eszter* és *Lukács Gábor* képzőművészek kiállítása; *Holb Margit* textilművész és *Fátyol Zoltán* festőművész kiállítása; Kiállítás a helyi kézimunkakör munkáiból.

A legnagyobb visszhangot a törzsolvasók találkozója váltotta ki, ez volt az egyik legsikeresebb rendezvény. A belépésre jogosultak 80 százaléka megjelent, különösen az idősebb „alapító tagokat” hatotta meg nagyon a szép kiviteli emléklap (egy fiatal olvasó tervezte), s többen írásban mondtak köszönetet a meghívásért. A statisztikák is azt bizonyítják, hogy

a törzsolvasók körében a legalcsonyabb a lemorzsolódás. A látogatók számát tekintve a terem befogadóképességét meghaladó érdeklődés kísérte *Ipper Pál*, *Czeizel Endre*, *Pálfy József* és *Szabó Magda* előadásait. A tv-ből ismert személyiségekre voltak a legtöbben kíváncsiak, e rendezvények népszerűségét elősegítette, hogy az ismert nevek nagy számú, a könyvtárat egyébként nem látogató nézőt is becsalogattak. *Szabó Magdát* sok szál köti Debrecenhez, az írók közül talán ezért is ő vonzotta a legtöbb érdeklődőt.

Az irodalmi estek tisztességes sikert értek el, de az igazsághoz tartozik, hogy ezeket a könyvtár a környező iskolákkal közösen szervezte. Csúpan az érdeklődésre számítva manapság nem lehet ilyen rendezvényeket (különösen helyi előadókkal) tartani, sokszor még a városi szervezőknek sem akad elfogadható számú közönségük, s ez a helyi írókra is vonatkozik.

Az ismeretterjesztő előadások esetében a résztvevők eltérő iskolázottsági foka miatt többnyire általános érdeklődésre számot tartó (áruellátási fórum, genetikai előadás, politikai fórum), illetve egy-egy korosztály érdeklődésére számító (*Dr. Kovács Lajos* sorozata nyugdíjasoknak) rendezvények megtartása a cél. Szakmai jellegű foglalkozásokat ajánlatos kis-közösségekben, illetve klubokban tartani. A kézimunkakör például az évek folyamán igazi közösséggé kovácsolódott: a tagok megbeszélnek olvasmányaikat, s rendszeresen látogatják a képzőművészeti kiállításokat. A képzőművészeti kiállítások egyébként is a legalkalmasabbak a folyamatos izlésnevelésre, hiszen a könyvtárat látogatók akarva-akaratlanul találkoznak a kiállított tárgyakkal. A kiállítási terv összeállításakor ezért kettős cél vezeti a könyvtár dolgozóit: egyrészt olvasóik vizuális kultúráját szeretnék fejleszteni, a műfaji változatosságot is szem előtt tartva (festmény, grafika, karikatúra, fotó, kézimunka stb.); másrészt megpróbálnak bemutatkozási fórumot teremteni a városban élő és alkotó fiatal képzőművészeknek. Ez utóbbi rendezvények „úttörő” jellegűknél fogva nemegyszer az egész városban mozgósítják az érdeklődőket. Az évfordulókra készített könyvkiállítások valós igényeket elégítenek ki, s az ily módon felkeltett érdeklődés igen gyakran meghatározott könyvek kiválasztásában is megnyilvánul. Amennyire lehetséges, a könyvtárosok igyekeznek az olvasót ért egyéb kulturális hatásokat is hasznosítani (böngészde tv- és rádióműsorokhoz stb.). Néhány közvetett nevelés eszközeivel is élnek.

1982-ben, az „idősek évében” például gyermekrajzpályázatot hirdettek *Nagyszüleim és én* címmel, hogy a fiatalabb nemzedékben tudatossátságot az öregekről való gondoskodás fontosságát. Ez a kiállítás szülők, nagyszülők, családtagok százait hozta be a könyvtárba, s a kiállított művek színvonalát tekintve nagy elismerést aratott a rajztanárok, de a kívülállók körében is. A kiállítások népszerűségéről a vendégkönyv is tanúskodik. A legtöbb bejegyzés (mintegy 300) a könyvtár szervezésében működő kézimunka-kör kiállításán történt. Érdekes, hogy ez a rendezvény főként a könyvtárba be nem iratkozottakat vonzotta (az olvasóknak 8 százalékát érdekelte ez a kiállítástípus). *A rendezvények tervezésekor tehát a könyvtár körzetének egész lakosságával számolni kell*, hiszen a „kívülállók” aktivitása olykor meghaladhatja a tagokét. A kézimunka-kiállításra vonatkozó bejegyzések között a teljes megelégedettséget és elragadtatottságot kifejezők is megtalálhatók: „Igazság szerint az Iparművészeti Múzeumba illene ez a kiállítás”. Néhány nézőt a látottak cselekvésre is ösztönöztek: „Szeretnék belépni a kézimunkázók körébe”, „Kedvet kaptunk ehhez a szép munkához a gyönyörű darabok láttán”.

A bejegyzők nagy része tisztában van a kiállítások izlésformáló hatásával is: „Még több hasonló rendezvény fejlesztené az esztétikai érzéket”, „A szabad idő hasznos és szépérzékét fejlesztő kihasználásának példája ez a bemutatott”. A képzőművészeti alkotások visszhangja szerényebb: húsz-harminc bejegyzés, de érdekes módon az érdeklődők és a szakemberek véleménye sok esetben megegyezik. Az egyik festőművész képeit például így értékelte egy látogató, illetve egy másik festőművész: „A téma nem elég változatos, de a színek szépek”, „Így együtt egy kicsit monoton, keveset játszik a fényvel, ami a vízen érdekes lehetne. A barnás tónusú képek tetszetek inkább”. Persze nincs mindig ilyen összhang a vélemények között. Úgy tapasztaltuk, hogy az ifjúság és a középiskolát végzettek általában fogékonyabban a mai művészet iránt. Az idősebbek többször berzenkednek a modern alkotásoktól, egyikük ezeket a sorokat jegyezte be: „Én olyan konzervatív vagyok, hogy maradok a *Hét műtárgya* tv-műsor igen csodálatos, esztétikailag gyönyörű élményt nyújtó képei, illetve festményei mellett”. Habár jóval ritkábban, de találkozunk ilyen véleménnyel az ifjúság körében is: „A képek egyáltalán nem szépek. Szerintünk nem lehet kivenni a mondanivalót, az

alakok alig felismerhetők. Művészi értékei nincsenek. Lehet, hogy ezek a modern festészet remekei, de szerintünk csak firkák.” Az is előfordul, hogy épp a legnagyobb fantáziával rendelkező kisiskolások utasítják el a nem természetelvű képzőművészeti alkotásokat. Igaza van *Andrássy Máriának és Vitányi Ivánnak*, amikor azt írják: „a gyermek ítélete ingatag – miközben maga esetleg gyönyörű rajzokat készít, legnagyobb tetszéssel képes fogadni a giccset. Ha nem éri olyan hatás, amely tudatossá tesz egy magasabb értékorientációt, ebből az ellentmondásból óhatatlanul a giccse kerül ki győztesen” (*Andrássy Mária–Vitányi Iván: Ifjúság és kultúra. 1979. 47. l.*). Nagyon sok múlik tehát a rajztanáron, de valamit talán a könyvtár is tehet a mai művészet alkotásainak rendszeres bemutatásával. A rendezvények végeredményben beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, eredményesen szolgálták az irodalom és a könyvtár népszerűsítését, segítettek az esztétikai izlés formálásában. Az előadók általában jól felkészültek, s színvonalas teljesítményükkel hozzájárultak ahhoz, hogy a hallgatóban felébredjen a további tájékozódás és olvasás vágya.

Nehézségek

1984-ben már gondok voltak a választékkal és a minőséggel, ejtsünk tehát szót a rendezvények szervezésének néhány általános nehézségéről is. Az első mindjárt az, hogy nincs központi nyilvántartás arról, ki milyen engedélyezett műsorral járhatja az országot. A szervező könyvtáros saját szemfülességére, illetve élelmes menedzserek tájékoztatóira van utalva e téren, s így sokszor az igazán jó összeállítások nem jutnak el a közönséghez. A reklám persze még nem jelent értéket, *kritika viszont csak elvértve jelenik meg az ilyen jellegű műsorokról*. Az illetékes szervek ajánló jegyzékek összeállításával, s bizonyos esetekben anyagi támogatással segíthetnék az iskolák és a könyvtárak munkáját, de a neves előadókat is ösztönözhetnék a tananyaghoz kapcsolódó, tartalmas műsorok készítésére és előadására. Különösen a kis településen élők és az irodalommal kapcsolatban alig álló diákok (szakmunkástanulók) körében van nagy jelentőségük a rendhagyó irodalomórának, hiszen a vers vagy a próza az érzelmi hatás révén a tananyag kategóriájából átkerülhet a műalkotásba. A jó foglalkozás nyújtotta élményt kedvet csinálhat az olvasás-

hoz. 1984-ben például a közeli általános iskola kétszáz tanulója hallgatta lélegzetviszafojtva Nagy Attila Toldi-előadóját. Egészen bizonyos, hogy ezeknek a gyerekeknek ezentúl a Toldi több lesz kötelező olvasmányánál. Az utóbbi időben mind több alkalmi rendezőszerv foglalkozik műsoros estek közvetítésével. *A többnyire fővárosi gazdasági munkaközösségek tevékenységét viszont nem a kulturális értékek terjesztésének igénye, hanem az üzlet, a nyereség irányítja. A szenzációt ígérő, nagy neveket felvonultató, sportsarnokba való műsorokkal szemben újabban a művelődési központok is tehetetlenek. Nem beszélve arról, hogy ezek a rendezvények a szolidabb, de kulturális szempontból értékeesebb kezdeményezések esélyeit rontják. Talán nem ártana jobban ellenőrizni e munkaközösségek „kulturaközvetítő” tevékenységét. Sajnos, a „művészek” anyagiassága, illetve a műsorok szedett-vedett hahni*

jellege egyre gyakoribb, országosan ismert személyiségek esetében is. Neves előadók felkészületlenül, a közönséget látatlanban is lebecsülve lépnek föl, vagy egy nap négy-öt szereplést vállalnak, s elcsigázva, kimerülten lépnek a pódiumra. 1984-ben a könyvtár közönségét is érte egy-két ilyen meglepetés, s előfordult, hogy az olvasás népszerűsítésére hivatott gyermekirodalmi alkotó csak pénzszerzési lehetőségnek tekintette a találkozót. A minőség többnyire, sajnos, lassan megfigzethetetlen lesz.

E gondok ellenére azonban a könyvtár nemcsak olvasnivalóval láthatja el a környékén lakókat a lehető legjobb körülmények között, hanem egyéb kulturális igényeiket is kielégítheti, s jelen lehet mint közösséget szervező és formáló erő.

**Molnár Orsolya
Sz. Szabó László**

Visszhang

Fények is láthatók Komárom megye iskolai könyvtárügyében!

Kérdőjelek az iskolai könyvtárügyben címmel közölte a *Könyvtáros* (1985/4. sz.) Kadosa Árpád szakközépiskolai könyvtáros írását, amelyben a szerző szóvá teszi, hogy minden – korábban megjelent – írása közérdeklődésre számot tartó problémákat tartalmazott, mégis visszhang nélkül maradt. „Úgy tűnik, idehaza majd mindenki ír – még én is –, de nem olvas. Az illetékesek legkevésbé” – így a szerző, aki elpanaszolja, hogy az iskolai könyvtárakról egymásnak ellentmondó utasítások, rendeletek sokasága szól, ezek azonban nem elég gyakorlatiasak, nem nyújtanak világos, egyértelmű eligazítást. Külön szövegesíti a csak az iskolai könyvtárak részére készült rendeletek, utasítások hiányát.

Az iskolai könyvtárak működésével kapcsolatban az elmúlt évtizedekben sok volt a gond, a megoldatlan kérdés, ezek többsége – sajnos – napjainkig megmaradt. Több évtizedes lemaradásokat máról holnapra nem lehet behozni, ezek csak az iskolák megújodási folyamatának

eredményeként küszöbölhetők ki. Pontosabban: az iskola, a nevelő-oktató munka megújulása sem mehet végbe jól szervezett, fejlett iskolai könyvtár (információs központ), kiterjedt könyv-, információ- és könyvtárhasználat, az egész iskolai életet jellemző szellemi műhelymunka nélkül. Ehhez azonban az kell, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése ne csupán szemléleti kérdés legyen, hanem az iskola munkájának *tartalmát befolyásoló feladattá* váljék.

A gondokkal, megoldatlan kérdésekkel nem szándékozom foglalkozni (Lásd erről Balázs Mihály: Néma oktatók. Gondolatok az iskolai könyvtárról című írását a *Köznevelés* 1985. évi 17. számában), inkább a cikkíró által szóvá tett általánosabb, illetve helyi érvényű észrevételekre próbálok választ adni.

Az iskolai könyvtári hálózat nem önálló intézményrendszer. Az iskola és az iskolarendszer szerves része, működésére az iskolai jogszabályok érvényesek, de mint gyűjteményre